

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА ТОПОНІМНОГО КОМПОНЕНТА ПОЕТОНІМОСФЕРИ РОМАНУ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»

У статті розглянуто особливості топонімів поетонімосфери роману В. Лиса «Століття Якова». Проаналізовано їх структуру, функційну специфіку, визначено кількісні параметри та доміанти. З'ясовано семантичне навантаження та роль топопоетонімів кожного виду в системі художнього тексту. Звернено увагу на особливості індивідуального стилю Володимира Лиса, представлені в ядрі поетонімосфери роману «Століття Якова».

Ключові слова: онімний простір, онім, поетонім, поетонімосфера, топопоетонім, функційно-семантичне навантаження.

Постановка наукової проблеми та її значення. Українська поетична ономастика, хоч і має вже певні традиції в дослідженні власних назв у художніх творах, усе ж таки ще молода галузь мовознавства. Від 60–80 рр. ХХ ст. і до сьогодні з'явилося чимало праць, присвячених функціонуванню поетонімів у тканині художнього тексту. Адже комплексний аналіз системи поетонімів у творчості різних письменників дає цінний матеріал для визначення творчої манери автора, особливостей його художнього світобачення. Образно-смісловий потенціал власних назв, актуалізований у художніх текстах, слугує важливим засобом для створення різних стилістичних фігур і тропів. Серед компонентів художнього цілого вагоме місце належить поетонімосфері (онімному простору) – специфічному центру, що об'єднує всю художньо-образну систему твору.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Особливості функціонування поетонімів у художньому тексті взагалі й у художньому мовленні окремих письменників, навіть у певних їхніх творах – предмет численних досліджень багатьох авторів. Зокрема, в україністиці є ґрунтовні студії, присвячені онімному простору творів Лесі Українки [9], Володимира Винниченка [13], Миколи Хвильового [20], Юрія Яновського [21], Олеся Гончара [15], Ліни Костенко [7], Василя Стуса [14], Яра Славутича [18] та ін. Окрім цього, з'ясовано важливі теоретичні засади поетичної ономастики у працях В. М. Калінкіна [4–6], порушено проблеми історії та теорії антропонімії в розвідках Л. О. Белея [1], розглянуто структурно-семантичні особливості та функції онімів у роботах Ю. О. Карпенка [8], схарактеризовано поетонімосферу художнього тексту як систему в монографії М. В. Буєвської [3], укладено словник конотативних власних імен (Є. С. Отін) [16] тощо.

Щоправда, інтерес дослідників здебільшого спрямований на поетоніми у творах письменників XIX–XX ст., проте малодослідженим залишається онімний простір художніх текстів наших сучасників, а тому вивчення елементів поетонімосфери романів Володимира Лиса вирізняється актуальністю.

Мета статті – комплексний аналіз топонімного компонента поетонімосфери роману Володимира Лиса «Століття Якова», вивчення його функційних параметрів, участі у створенні художнього цілого, особливостей уживання власних назв.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Як відомо, поетонімосфера художнього твору становить структурну єдність з ієрархічною підпорядкованістю одиниць, яка залежить від функційного спрямування тексту, авторського задуму, ідіостилю, жанру твору, часу написання тощо. Як слушно зауважує М. В. Буєвська, поетонімосферу варто розглядати як системно організовану сукупність власних назв у художньому творі, кожний елемент якої забезпечує різноманітні зв'язки та відношення з іншими компонентами системи [3, с. 164].

В. В. Серебрякова наголошує: «Поетонімосфера художнього твору обіймає всі поетоніми, які в ньому вжито. Оскільки онімія розподіляється на десять розрядів власних назв (антропоніми, топоніми, зооніми, фітоніми, ергоніми, теоніми, космоніми, хрононіми, хрематоніми, ідеоніми), тому ідеальна поетонімосфера має складатися з десяти секторів» [19, с. 89–90]. Щоправда, дослідниця констатує, що поетонімосфера реального художнього твору не завжди представлена всіма названими секторами, яким притаманний «різний ступінь онімної насиченості та вагомості».

Варто зазначити, що поетонімосфера роману В. Лиса «Століття Якова» представлена 264 власними назвами: 1) антропоетоніми (165 одиниць – 62,5%), які були вже об'єктом нашої розвідки [10]; 2) топопоетоніми (73 одиниці – 27,65%); 3) теопоетоніми (11 найменувань – 4,16%); 4) агіопоетоніми (5 одиниць – 1,89%); 5) зоопоетоніми (3 – 1,13%); 6) ергопоетоніми (3 – 1,13%); 7) астропоетоніми (2 – 0,75%); 8) хронопоетонім (1 – 0,37%); 9) хрематопоетонім (1 – 0,37%). Міфопоетонімів у досліджуваному тексті не зафіксовано.

Ядро поетонімосфери складає антропонімія, другий пласт утворює топонімія, інші ж розряди онімів становлять фонову її частину, або, як її традиційно визначають, – периферію.

Прикметно, що топоніми посідають особливе місце в будь-якому літературному творі, адже вони підпорядковуються загальним законам художнього тексту, вирізняючись експресивною та стилістичною насиченістю, визначають його просторовий чинник.

Почерк онімного письма, як стиль, у кожного митця свій, індивідуальний, неповторний. Е. В. Боева вважає, що «для кожного

художника характерний свій особливий підхід до використання топонімів і манери вписування їх у контекст, хоча в різних творах, навіть одного автора, цей властивий йому топонімічний почерк може проявлятися по-різному» [2, с. 12].

Топопоетоніми роману В. Лиса «Століття Якова» – невід’ємний компонент системи власних назв. Аналізований матеріал засвідчує широту та різноманітність власних назв на позначення географічних утворень, у системі яких представлено макро-, мезо- та мікротопоніми. Зауважмо, частка мікротопонімів у тексті незначна, однак, очевидно, письменник уживає їх для увиразнення характеристики персонажів, особливостей світобачення, зокрема, головного героя – Якова Меха. Адже, на думку Н. В. Подольської, така власна назва відома тільки вузькому колу людей, що живуть біля поіменованого географічного об’єкта [17, с. 83]. Наприклад: *Яшко знав, що сталося з Іваном, котрий жив **на їхньому Млиниці, загоренському кутку, за дві вулиці од їхньої хати*** [12, с. 23]; *Наприкінці літа року Божого <...> **куток Млинище** поліського села Загоряни вперше в своїй історії побачив автомобіль* [12, с. 106]; *Одні Вергуни, що живуть на межі **Млинища і Кузлів**, хіба мають брчку. То й до них на автомобілях не їздять* [12, с. 107].

Топопоетонімосферу роману «Століття Якова» складають:

1) хоропоетоніми (назви частин світу, країн, регіонів і територій): *Європа; Білорусія, Єгипет, Жеч Посполита / Польща, Італія, Китай, Німеччина / Германія, Радянський Союз, Расея, Україна / Вкраїна / Хохляндия, Чехія; Волинь, Галичина, Дальній Восток, Дніпропетровщина, Крим, Мадьярія, Моравія, Полтавщина, Полісся, Харківщина, Саратівщина, Сілезія, Сибір, Томська область;*

2) ойкопоетоніми (назви будь-яких поселень): а) астіопоетоніми (назви міст): *Берлін, Будапешт, Варшава, Венеція, Володимир, Гдиня, Грубешов, Демблін, Дьєр, Житомир, Кам’янець-Подільський, Київ, Ковель, Корець, Краків, Луцьк, Львів, Любомль / Любовль, Марибор, Перм, Полтава, Рим, Рівне, Саратов, Кенігсгут, Содом і Гоморра, Тарнув;* б) комопоетоніми (назви сіл, селищ, хуторів): *Бутмер, Вижгів, Висоцьк, Городно, Гуменці, Забужжя, Загоряни / Загорени, Кукуріки, Олика, Полапи, Руда, Штунь; Герасимишин хутір, Гнатовий хутір;*

3) гідропоетоніми (назви водних об’єктів): а) потамопоетоніми (назви річок): *Буг, Дунай, Мережка, Морава, Об, Прип’ять;* б) пелагопоетонім (назва моря): *Балтійське море;*

4) оропоетоніми (назви будь-яких об’єктів рельєфу земної поверхні): *Альпи, Рудні гори;*

5) урбанопоетонім (назва міського об’єкта): *Луцький замок* тощо.

Варто зазначити, що найбільш уживані в тексті хоропоетоніми й ойкопоетоніми. Привертає увагу домінування реальних назв географічних утворень. До речі, В. В. Серебрякова, аналізуючи кількісні параметри реальних і віртуальних онімів у художньому творі, підсумовує, що

актуалізація реального ономастикону (за термінологією Т. М. Вінтонів – «топонімний реалізм») сприяє створенню історичної достовірності описуваних подій, однак, наповнюючи семантику онімів поетичним змістом, письменник змінює об'єкт зображення. «Два різноспрямовані процеси – надання топонімної реалістичності та поетизація реальних топонімів – дає змогу авторові художнього твору створити неповторну поетонімосферу» [19, с. 99].

Індивідуально-авторську манеру Володимира Лиса у формуванні топопоетонімосфери роману «Століття Якова» вирізняють описові конструкції, які конкретніше ідентифікують персонажів чи локалізують дію, як-от: *Мав приятелів і Яків – Терешка з-під Кам'янця-Подільського і Славоя із міста Марибор, десь там, казав, за Рудними горами, за Дунаєм, а далі ще, за другими горами – Альпами* [12, с. 161]; *І ось німці, котрі на ранок мали вивозити їх далі, у глиб Німеччини (казали, аж за Берлін), утікають уночі* [12, с. 164]; <...> *Яків подумки дякував Йосипові Ващуку, чоловікові з Луцька, родом з Городна, села за Любомнем, який взявся тих пенцій добиватися – не для себе, для нех – і сам усі потрібні документи оформляв* [12, с. 204] та ін.

Автор прагне максимально реалістично зобразити топонімний простір, адже, уживаючи ойкопоетоніми, використовує номінації, що характерні для відповідного історичного періоду. Скажімо, пояснюючи походження прізвиська одного з другорядних персонажів, письменник наводить комопоетонім *Бутмер* (так називалося до 1946 р. село Прип'ять Шацького району Волинської області, яке, як і вказує В. Лис у романі, знаходиться на правому березі Прип'яті): *Та лісовою дорогою стрівся їм загорянець, старий Федько Бутмерець (бо з Бутмера, села коло Прип'яті, був родом, в Загорени в приймаки пристав), то оточили його, стали розпитувати, як там, у Загорянах, все спокійно?* [12, с. 152].

Локалізуючи основні події твору на Волині, письменник майстерно вплітає в текстову структуру назви відповідних населених пунктів, із-поміж яких: астіпоетоніми (*Володимир, Ковель, Луцьк, Любомль / Любовль*) та комопоетоніми (*Бутмер, Вижгів, Висоцьк, Городно, Гуменці, Забужжя, Кукуріки, Олика, Полапи, Руда, Штунь*). Наприклад: – *Що там? – спитав Пилип Рукатий, земляк, вивезений з-під Володимира, заввидивши, як дивиться спантеличено Яків* [12, с. 163]; *В останні місяці, коли, переказували, совети зновика стояли під Ковелем і вернули собі Луцьк, німці часто стали робити наскоки й на села, хапали на вулицях, а тут чорт його смикнув до міста податися* [12, с. 157]; *Любить розказувати про свою Олику, де у нього замок-масток на 365 кімнат, за числом днів у році* [12, с. 67]; *А вони? Ти забув, що в Штуні, Вижгові, Висоцьку наробили? Церкви палять... Дітей на кілля... Слабак ти, брате...* [12, с. 151]; *Того дня возив маму на Гуменці, до її сестри, тітки Рупини* [12, с. 191].

Однак центр топонімного простору роману – комопоетонім *Загоряни*, який становить домінуючу досліджуваної топопоетонімосфери. Цей

поетонім уживається в різних контекстах, виконуючи насамперед структурно-композиційну функцію. Із тексту зрозуміло, що *Загоряни* – село на Волині. Проте, уважно проаналізувавши карту, можна здогадатися, що прообразом слугував комонім *Згорани*. Зрештою, простежуємо певну паралель: головний герой роману народився в *Загорянах* (<...> *хоче побачити свого давнього знакового і товариша по військовій службі Якова Меха. З села Загоряни* [12, с. 200]), а В. Лис – уродженець волинського села *Згорани* (Любомльський район). Очевидно, автор роману, чітко локалізуючи місце дії, відсилає читача до об'єкта реальності. Отже, топопоетонімом *Загоряни* репрезентує ремінісцентну функцію, характерну для оповідних жанрів.

Варто наголосити, що письменник послідовно використовує в тексті для називання цього населеного пункту фонетичний діалектизм *Загорени*. Щоправда, таку форму топопоетоніма вживають у мовленні тільки місцеві мешканці, для яких їхнє село символізує родину, малу батьківщину, актуалізуючи семи 'рідний', 'свій', як-от: *Я... Я з Волині... Поліщук я... Сило там є таке – Загорени...* [12, с. 213]; *...Всеньке село, всенькі Загорени запросить на хрестини...* [12, с. 44]; *А я ніде, крім наших Загорен, і не була* [12, с. 105].

Комопоетонім *Загоряни* та його варіант *Загорени* виконують не тільки експресивно-естетичну роль у художньому творі, а й характеризують персонажів через мовлення. Зокрема, образ Якова Меха увиразнює антитеза-топопоетонім: *І село для нього не Загоряни, а Загорени. Тарасові діти з його вимови сміються. Ну й нехай, він по-їхньому казати ни буде* [12, с. 12].

Центральний топонімний образ утворює різноманітні внутрішньотекстові зв'язки, що підкреслюють його вагомість для героїв оповіді: *На тей час довкола Загорян густо посіялася тривога* [12, с. 150]; *Сини обоє в місті, в них своє життя, хоть у Толика роботи типер нима, вертався б у Загорени, він чоловік хазяйновитий, та й Катька, його невістка, нічого* [12, с. 185].

Нерідко автор, намагаючись конкретніше локалізувати події роману, як точку відліку використовує саме комопоетонім *Загоряни*, наприклад: *Прокіп Тищук був земляком, з села за півтора десятка верстов од Загорен, та ще й служили в одному полку, тільки Прокіп в іншій ескадроні* [12, с. 73].

Цікаво, що в поетонімосфері художніх творів В. Лиса можна простежити певні трансформації. Скажімо, пізніше топопоетонім *Загоряни* як один із центральних з'явиться в романі «Соло для Соломії», а згаданий у гумористичному фольклорному контексті комопоетонім *Кукуріки* (– *А мій мелій чулувік / Приблудився з Кукурік. / Добре ще, що не з Руди / Приваландився сюди* [12, с. 149]) стане головним текстотвірним компонентом поетонімосфери роману «Іван і Чорна Пантера», щоправда, набувши нового звучання – *Кукурічки* [11].

Ще одна особливість системи топопоетонімів роману «Століття Якова» – чітке розмежування на дві частини, в основі якого відображено традиційне протиставлення архетипів «свій» – «чужий». Зокрема, «свій» у топопоетонімосфері усвідомлюється як позитивний, безпечний, добре знаний, а «чужий» – як негативний, небезпечний, невідомий. Порівняймо: *Поруч стоїть новий улан, якому тепер їздити на коні – Потан Ярчук, **тоже із Волині, тільки південної...*** [12, с. 102]; *Капітан Едмунд зі **сміхом розповідає, як там у Олиці** він ще дитям забіг до однієї хлопської хати, його запросили за стіл, як їв разом з усіма бульбу варену, очищаючи пальчиками своїми князівськими од лушпиння, і вмочав в олію* [12, с. 69] та *Був Іван хоч і бідним, та грамотним, кажуть, за тамтої великої війни **на Саратівщині, куди вивозили родини з їхнього села при наближенні австріяків, до школи, кажуть, ходив*** [12, с. 12]; *Та лист був од сина Артема, відставного майора, колишнього військового інженера, що жив у **далекій, ніколи не баченій Яковом Пермі*** [12, с. 93].

Найбільш частотні в тексті топопоетоніми на позначення географічних утворень на території України, зокрема Волині. Однак панорамність оповіді створюють іноземні топопоетоніми з різним оцінним спрямуванням. Скажімо, описуючи в другій частині роману події 30-их років ХХ століття, службу Якова Межа у Війську Польському Другої Речі Посполитої, автор використовує астіпоетоніми на позначення міст Польщі, як-от: *Вдруге в житті він почув це ім'я, коли вже стомився блукати вулицями **Тарнува**, міста, де служив <...>* [12, с. 72]; *А вночі сон приснився – мовби скаче на своєму червоному коні, та не там, у **Тарнуві**, на кінному полігоні чи ще десь, а тут, у селі, по якійсь сільській вулиці <...>* [12, с. 108]; *А з машини – бачив такі в **Тарнуві, Варшаві, Гдині** – виходить пані-пава, розкішна, ніби з казки* [12, с. 108]; *У таборі під **Дембліном** рядових жолнежів і офіцерів розлучили* [12, с. 140].

Виразний негативний оцінний компонент простежуємо на прикладі функціонування в тексті хоропоетоніма *Німеччина* та ойкопоетоніма *Берлін*, що нагадують про масові знищення людей під час довготривалої війни, символізують жахи відчуження українців від Батьківщини, перебування їх у німецьких концтаборах тощо. Наприклад: *І ось німці, котрі на ранок мали вивозити їх далі, у глиб **Німеччини** (казали, аж за **Берлін**), утікають уночі* [12, с. 164]; *Тих, з ким служив колись, з ким ділив біду і горе в **Німеччині**, зрештою, когось такого, кого не міг зустріти в звичайному житті, не огорнутому туманом* [12, с. 226].

Водночас автор використовує варіант хоропоетоніма *Німеччина* – *Германія* – у мовленні поліщуків, передаючи колорит місцевого говору: *Як сиділи випивши – хіба їм багато було старим – спитала Улянка: – Таки признайся... Ти Зосі зміняв? Як у тій же **Германії** був чи де там...* [12, с. 226].

Топопоетоніми не тільки вказують на час або якусь подію, а й виступають виразниками ідеї письменника. Зокрема, авторське ставлення до описуваного чітко простежується на прикладі хоропоетоніма *Расея*,

який набуває в мовленні мешканців поліського села негативних конотацій, підкреслених лексико-граматичними моделями: *вказівний займенник + хоропоетонім* або *вказівний займенник + присвійний займенник + хоропоетонім*. Наприклад: *Хату б поладнав, а то й нову звів, нащо йому та Расаєя* [12, с. 229]; *Али не, сидьма сидить у тій своєї Расаєї* [12, с. 175].

Нерідко автор використовує ще один негативно маркований хоропоетонім *Сибір*, що виконує символічну та емоційно-експресивну функції, як уособлення страждань, розлуки, людського болю, понівечених доль: *Як їм у тій Сибіри прийдеться – в холоді, та на мерзлій бульбі й черствому хлібі...* [12, с. 181]; *Теї весни почали вивозити в Сибір поляків* [12, с. 146]; *Яків щиросердно признався – на тамтім боці Бугу забужанські люде казали, що тех, хто через міст йде, до Сибіру відправляють* [12, с. 145]; *Може, й у Сибір на каторгу легше було б піти* [12, с. 206]. Тобто В. Лис у творі актуалізує традиційну соціальну конотацію оніма *Сибір* – репресії радянського тоталітаризму. Щоправда, певну трансформацію аксіологічного виміру спостерігаємо на прикладі хоропоетоніма *Сибір*, коли йдеться про другу половину ХХ століття. Письменник неодноразово вживає топопоетонім *Сибір* як місце, куди українці вирушали на заробітки, як-от: *Мобілку таки взяв, положив у кишеню свого старого кожуха, що колись з заробітків у Сибірі привіз* [12, с. 191]; *А як став їздити на заробітки – по своїй області, на Дніпропетровщину, в Сибір, аби подалі од колхозу, од поденщини ненависної – воли пасти, хати й грубки мурувати, часом хліви, корівники – то й гроші висилав* [12, с. 206].

Прикметно, що зафіксовані в романі іноземні топопоетоніми набувають різних оцінних маркерів залежно від розташування, зокрема, назви географічних утворень на схід від України містять у контексті негативний оцінний компонент, а номінації західного вектора здебільшого позитивно марковані. Порівняймо: *Довгий шлях в санітарному поїзді. Через пів-Європи, аж у Саратов* [12, с. 212]; *Улянка з дітьми всі ці роки була на поселенні в Сибіру, дець у Томській області, час від часу присилала родичам скупі листи – живемо помаленьку, сини и донька майже дорослі, малий Тимошик, що за рік до висилки народився, хорує не одним то другим, усе дитина до тамтешнього клімату звикнути не може* [12, с. 210] та *То Параска розпустила хвоста – і хустку показала, і сказала, що Яшко до самісінької Варшави поїде жити* [12, с. 116]; *О, то дуже файно, а потім у вас відпустка і поїздка до Венеції?* [12, с. 103]; *Вона часто шле, бо ж на заробітках за границею. В Італії* [12, с. 232].

Ймовірно, такі семантико-образні й емоційно-оцінні нашарування використаних автором поетонімів не випадкові, адже зумовлені проблемою вибору суспільно-політичних орієнтирів персонажів, що засвідчено в тексті: *А тоді з усіх можливих шляхів свого життя – їхати в якесь місто, в Польщу втікати, а може, й саму Варшаву, а чи на схід, до совєтів...* [12, с. 46].

Варто зауважити, що поетонім *Україна / Вкраїна* в тексті трапляється рідко, однак письменник уживає його, актуалізуючи конотативне значення «рідний край»: *Ну, була їдна жінка, з **України**, землячка, на останніх його сибірських зарібках* [12, с. 208]; *Скаже – батько од раку помер, все хтів на **Вкраїну** вернутися, як уже больний був* [12, с. 225].

Один раз фіксуємо в романі хоропоетонім *Україна* з актуалізованою семою 'незалежна держава'. Проте таке семантичне увиразнення зумовлено сюжетом твору, адже в четвертій частині В. Лис описує зустріч у криївці Якова Меха з Трохимом, який вирішив зізнатися односельчанинові в потаємному: – *Жити хочу, дедьку Якове, землю горати, дітей ростити. У світ вивести. Бо ж самі бачите, до чого йде. Частина наших за границю подалися, а тих, що лишилися, як щурів, убивають та із схронів викурюють... Ни буде ніякої **України**, чує моє серце* [12, с. 180].

Емоційно-оцінну роль виконує поетонім *Хохляндия*, який у листі до батька вживає Артем Мех, що мешкає з сім'єю в Росії. Цей хоропоетонім допомагає водночас схарактеризувати персонажів, адже йдеться про вихідців із України, які демонструють зневагу до всього українського: *Колька, твой внук, мог бы приехать, да алкаш заделался хуже меня, да и Лилька его не пустит, за копейку удавится, к тому же говорит, что мы не видели в этой **Хохляндии**, где теперь они без газа сидят на нашей трубе, все разворовали, да всех приезжих, которые по-ихнему не балакают, заставляють сдавать экзамен под автоматом* [12, с. 93].

Часто В. Лис, локалізуючи певні події в тексті, використовує для уточнення місця гідропоетоніми. Наприклад: *А ще через два тижні високий дженджуристий поручник сказав, що їх посилають до **Гдині, біля Балтійського моря**, отримувати прибулих для полку нових коней* [12, с. 97]; *І відступ аж до **Бугу, оточення біля Грубешова**. Їхній пошарпаний уланівський полк потрапив у німецький полон у повному складі – всі, хто лишився в живих* [12, с. 138].

Серед потамопоетонімів твору фіксуємо уявну назву *Мережка* – прототипом якої, мабуть, була річка *Нережа*: *Через два дні після Василюного весілля хлопця знайшли у їхній **річці Мережці** з каменем на шиї* [12, с. 23]; *Прямував уздовж лісу й **річки Мережки**, що ліс огинала* [12, с. 227].

Інші види топопоетонімів трапляються в романі «Століття Якова» рідше. Зокрема, оропоетоніми представлені двічі в одному контексті, у якому вони виконують локально-темпоральну функцію: *Мав приятелів і Яків – Терешка з-під Кам'янця-Подільського і Славоя із міста Марибор, десь там, казав, за **Рудними горами**, за Дунаєм, а далі ще, за **другими горами – Альпами*** [12, с. 161].

Варто зауважити, що в аналізованому тексті двічі фіксуємо вживання фразеологічних конструкцій, які складаються з топопоетонімів. Скажімо, оцінно-характеристичну та експресивну функції виконує вислів *пройти Крим і Рим*. Автор використовує його з іронією в роздумах головного

героя: *Жінка, яка пройшла Крим і Рим, дорікала йому за його давнє кохання!* [12, с. 135].

Описуючи велике безладдя й метушню в бараці німецького концтабору, куди потрапив Яків Мех, В. Лис уживає фразеологізм *Содом і Гоморра*, що надає виразності побаченому героєм, як-от: *«Содом і Гоморра, от вони – Содом і Гоморра теперішні, – подумав Яків. – А там ніч. Усі ми покарані за гріхи наші. І я покараний. Та все 'дно жити хочеться»* [12, с. 161]. Удруге цю фразеологічну конструкцію фіксуємо у контексті споминів Якова про жахи бою проти німців: *Заградотряд – от як то звалося – йшов близько за ними. Стріляли по своїх – чітко, без жалю. Падали, лаялися. Содом і Гоморра, тільки де ж грішники?* [12, с. 172].

Висновки й перспективи досліджень. Топонімний компонент поетонімосфери роману Володимира Лиса «Століття Якова» представлений двома групами номінацій: 1) топопоетоніми, пов'язані з розвитком сюжету й долею головних героїв твору; 2) топопоетоніми, що характеризують та ідентифікують епізодичних персонажів або визначають місце дії. Домінанту топопоетонімосфери становлять хоропоетоніми та ойкопоетоніми, які виконують локально-темпоральну, оцінно-характеристичну, номінативну, експресивно-естетичну, символічну та ремінісцентну функції. Стрижнева топонімна одиниця аналізованого тексту – комопоетонім *Загоряни*, який допомагає структурно та композиційно організувати оповідь.

У подальших студіях варто дослідити динаміку поетонімосфери художніх творів Володимира Лиса, що детальніше схарактеризує особливості мовотворчості письменника.

Список використаної літератури

1. Белей Л. О. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії / Л. О. Белей. – Ужгород, 2002. – 175 с.
2. Боева Є. В. Номінаційне поле у контексті художнього простору оповідань Б. Грінченка / Є. В. Боева // Восточноукраинский лингвистический сборник. – Вып. 6. – Донецк : Издательство «Донеччина», 2000. – С. 157–164.
3. Буевская М. В. Поэтонимосфера художественного текста / М. В. Буевская. – К. : Издательский дом Дмитрия Бурого, 2012. – 288 с.
4. Калинин В. М. Поэтика онима / В. М. Калинин. – Донецк: Юго-Восток, 1999. – 408 с.
5. Калинин В. М. Теория и практика лексикографии поэтонимов (на материале творчества А. С. Пушкина) / В. М. Калинин. – Донецк : Юго-Восток, 1999. – 247 с.
6. Калінкін В. М. Теоретичні основи поетичної ономастики : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.02 / В. М. Калінкін. – К., 2000. – 34 с.
7. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика Ліни Костенко : монографія / Ю. О. Карпенко, М. Р. Мельник. – Одеса : Астропринт, 2004. – 216 с.
8. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика : збірник статей / Ю. О. Карпенко. – Одеса : Астропринт, 2008. – 328 с.
9. Крупеньова Т. І. Функції власних назв у драматичних творах Лесі Українки : монографія / Т. І. Крупеньова. – Одеса : Астропринт, 2004. – 160 с.

10. Левчук І. П. Антропонімія роману Володимира Лиса «Століття Якова» / І. П. Левчук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк, 2013. – № 22 (271). – С. 69–74.
11. Левчук І. П. Функційно-семантичні параметри поетонімосфери роману Володимира Лиса «Іван і Чорна Пантера» / І. П. Левчук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк, 2015. – № 6 (307). – С. 49–58.
12. Лис В. С. Століття Якова : [роман] / Володимир Савович Лис. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 240 с.
13. Лукаш Г. П. Ономастикон прозових творів Володимира Винниченка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Г. П. Лукаш. – Донецьк, 1997. – 18 с.
14. Лупол А. В. Онімний простір у поезії Василя Стуса : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / А. В. Лупол. – Одеса, 2011. – 19 с.
15. Немировская А. Ф. Ономастическое пространство в художественном тексте (на материале романа О. Т. Гончара «Твоя зоря») : автореф. дисс. ... канд. філол. наук / А. Ф. Немировская. – К., 1989. – 16 с.
16. Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имен / Е. С. Отин. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – Донецк : Юго-Восток, 2010. – 518 с.
17. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская ; отв. ред. А. В. Суперанская. – [2-е изд.]. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
18. Селіверстова Л. І. Ономастикон у поетичному ідіолекті Яра Славутича : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. І. Селіверстова. – Харків, 2003. – 19 с.
19. Серебрякова В. В. Концептуалізація поетонімосфери циклу романів С. Мейер «Сутінки» : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / В. В. Серебрякова. – Одеса, 2016. – 173 с.
20. Усова О. О. Ономастикон художніх творів Миколи Хвильового : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / О. О. Усова. – Донецьк, 2006. – 18 с.
21. Шотова-Ніколенко Т. В. Онімний простір романів Юрія Яновського : монографія / Т. В. Шотова-Ніколенко. – Одеса : Астропринт, 2007. – 165 с.

Левчук Ирина. Функционально-семантическая специфика топонимного компонента поэтонимосферы романа Владимира Лиса «Столетие Якова». В статье рассматриваются особенности топонимов поэтонимосферы романа В. Лиса «Столетие Якова». Анализируется их структура, функциональная специфика, определяются количественные параметры и доминанты. Исследуется также семантическая нагрузка и роль топопоэтонимов каждого вида в системе художественного текста. Описаны топопоэтонимы в художественном тексте как полифункциональные единицы, объединяющие основные речевые функции и специфически стилистические, а также отличающиеся способностью актуализировать определенные функциональные возможности в каждом конкретном случае художественного ономаприменения. Обращается внимание на особенности индивидуального стиля Владимира Лиса, представленные в системе онимного пространства романа «Столетие Якова».

Ключевые слова: онимное пространство, оним, поэтоним, поэтонимосфера, топопоэтоним, функционально-семантическая нагрузка.

Levchuk Iryna. Functional and Semantic Specificity of the Toponymic Component of Topopoetonyms in the Novel «Jacob's Century» by Volodymyr Lys. This article deals with the peculiarities of topopoetonyms in the novel «Jacob's Century» by Volodymyr Lys. The emphasis is laid on the structure and functions of topopoetonyms, their quantitative parameters and dominants, which are considered as the key features and the key aspects of the novel. The semantic characteristics and the role of several types of topopoetonyms in this work of art have been described. In this paper topopoetonym is interpreted as a polyfunctional

unit which combines general linguistic functions and peculiar stylistic features. The author states that a topoetonym in this novel differs from other units and describes some of their distinctive features. Functional features of every individual proper name of the novel have been analyzed. Much attention is also paid to Volodymyr Lys' individual style presented in the onomastic space of the novel «Jacob's Century».

Key words: the space of proper names, proper name, the sphere of proper names, topoetonym, functional and semantic peculiarities.

Стаття надійшла до редколегії 12.03.2016